

**МІНІСТЕРСТВО ТРАНСПОРТУ ТА ЗВ'ЯЗКУ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ ІМЕНІ АКАДЕМІКА В. ЛАЗАРЯНА**

РАДА З ГУМАНІТАРНОГО ВИХОВАННЯ

ВІСНИК КУРАТОРА

№ 46

(листопад 2010)

**ДНІПРОПЕТРОВСЬК
2010**

Укладач: Дешко Л. К.

УДК 378

Вісник куратора № 46 (листопад 2010 р.)

Рекомендовано до друку радою з гуманітарного виховання 04 листопада, 2010 року

Редактор: Лагдан С. П.

Комп'ютерний набір: Сидорчук Н. В.

Зміст

1. Стан здоров'я студентів у період навчання у ВНЗ: результати соціологічного дослідження (*А. О. Сеймук – к. н. з фіз. вих. та спорту, виклад. каф. фіз. вих., Ю. А. Попович – лікар полікл. ДНУЗТ, А. С. Кругленко – виклад. каф. фіз. вих.*).
2. Про особисту культуру та етику поведінки (*Л. К. Дешко – доц. каф. філософії та соціології, керівник «Школи куратора», С. П. Лагдан – ст. викл. каф. українознавства, член ради з гуманітарного виховання*).
3. Згадаймо ці дати (*матеріали підготовлені С. П. Лагдан – ст. викл. каф. українознавства, член ради з гуманітарного виховання*).
4. Запрошує бібліотека (*Т. О. Колесникова – директор НТБ, Н. І. Долматова – зав. відділом гуманітарної літератури, Т. М. Шитікова – зав. відділом наукової літератури, В. В. Юнаковська – зав. відділом довідково-бібліографічним відділом*).

Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Дніпропетровськ – 49010, вул. Акад. Лазаряна, 2

СТАН ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ У ПЕРІОД НАВЧАННЯ У ВНЗ

Неефективне використання учнями фізкультурно-оздоровчих заходів та неналежне піклування про збереження й укріплення стану свого здоров'я у закладах довузівського навчання негативно позначаються на ставленні студентів до занять із фізичного виховання. Як наслідок, дуже мало людей розумової праці (4,8%) систематично займаються різними видами фізичних вправ (1). Це зменшує число практично здорових сучасних працівників та впливає на передчасну смертність серед населення України. Тому перед фахівцями та викладачами вищих навчальних закладів постає досить складне завдання – сформуванню у студентів позитивне, усвідомлене ставлення до засобів фізичного виховання та систематичне використання їх у своїй життєдіяльності. Передусім потрібно визначити, які стрес-фактори впливають на організм студентів і як змінюється стан їх здоров'я у період навчання у ВНЗ, а також застосування студентами інноваційних технологій, пов'язаних із засобами фізичного виховання. Тому нами було прийнято рішення про проведення в університеті спеціального дослідження.

Методи дослідження. У дослідженні використовувались: методи вивчення проблеми управління; традиційні, педагогічні та соціологічні методи (анкетне опитування 48 практично здорових дівчат віком від 18 до 23 років II, III і IV курсів економічного факультету); аналіз захворювань і результати медичного огляду студентської молоді I, II, III і IV курсів університету (8116 студентів) за 2004 і 2009 рік та економічного факультету (531 студент) за 2009 рік.

Результати дослідження та їх обговорення. Відомо, що з урахуванням результатів медичного огляду та стану здоров'я студентів направляють у медичні групи: основну (практично здорові та із задовільними фізичними даними), підготовчу (практично здорові, але із незадовільними фізичними даними) або спеціальну (із уродженими хворобами, після тяжких хвороб, хронічно хворі та ін.).

Аналіз лікарняних листків показав, що у 2009 році найбільша кількість студентів університету хворіла на органи дихання (значно переважали ГРВІ). Далі, в залежності від чисельності, у них спостерігались захворювання шлунково-кишкового тракту (ШКТ), органів кровообігу (частіше за все була вегето-судинна дистонія), очей та сечо-статевої системи. Аналогічні результати отримані й серед студентів економічного факультету, але найбільша їх кількість виявлена у спеціальній медичній групі.

Медичний огляд студентів нашого університету показав, що у 2009 році зменшилась їх кількість у 1,4 разів в основній медичній групі, а у підготовчій – збільшилась у 1,14 разів порівняно із результатами, отриманими у 2004 році. Водночас виявлено збільшення у 1,63 разів числа студентів у спеціальній медичній групі. Медичний огляд студентів економічного факультету у 2009 році (табл. 1) засвідчив значне їх зменшення на III і IV курсах в основній медичній групі.

Таблиця 1

Курс	Основна	Підготовча	Спеціальна
I	24,18	37,36	38,46
II	23,26	36,43	38,75
III	14,74	46,15	34,61
IV	9,67	52,90	36,13

Дані медичного огляду студентів економічного факультету (у відсотках) засвідчують зменшення їх кількості на III та IV курсах в 1,64 і 2,5 разів в основній групі, а у підготовчій – збільшення в 1,24 і 1,42 разів. Це може вказати на погіршення у них фізичних якостей. Незначне зменшення студентів у спеціальній медичній групі пояснюється тим, що одна частина із них переведена у підготовчу групу з урахуванням стану здоров'я, інша – перейшла на заочну форму навчання та відрахована із університету.

Проведене опитування студентів II, III і IV курсів показало, що із кожним наступним роком навчання вони відчують погіршення стану свого здоров'я, що відповідно по курсах складає 63%, 68% і 83% (*Далі дивитись треба у ті й же послідовності*). Як видно, найвищий відсоток студентів із поганим станом здоров'я спостерігається на IV курсі. Найбільш поширеним є захворювання органів дихання (відповідно до курсу 75%, 88% і 88%), серед яких значно переважали ГРВІ. Опитування студентів I курсу не проводилося через високий рівень їх захворювань, який на 42% був вищий, ніж у студентів II курсу. Можливо, основною причиною таких відхилень у стані здоров'я є нові умови життєдіяльності, які негативно впливають на імунітет і є основним фактором зниження адаптивних можливостей їх організму.

Необхідно вказати на схильність студентів до самолікування, яка з кожним роком навчання зростає і досягає найвищого рівня на IV курсі (38%, 47% та 79%). Проведені педагогічні спостереження та експрес-контроль стану організму студентів показали, що деякі студенти приходять на заняття з фізичного виховання хворими. Це викликає подовження запального процесу, підвищену кількість ускладнень та може призвести до хронічних захворювань. У зв'язку із цим викладачам у підготовчій частині занять із фізичного виховання особливу увагу слід звернути на здоров'я студентів та контролювати стан їх організму.

Відомо, що з давніх-давен, а також і зараз лікарі за допомогою правильного харчування зцілюють людей та рекомендують споживати корисні продукти з метою профілактики різних захворювань. Тому раціональне харчування, а особливо своєчасне, є одним із факторів, що впливає на стан здоров'я людей.

Раніше проведене дослідження (2) свідчить про незбалансований раціон харчування студентів нашого університету. Вони мало споживають необхідні для організму продукти харчування, що негативно впливає на функціональний стан органів і систем, призводить до їх захворювань та авітамінозу.

При опитуванні нам потрібно було дізнатися, у який період і скільки разів на добу респонденти споживають продукти харчування. Так, студенти II, III і

IV курсів споживають їжу 1-2 рази на добу (найчастіше вранці та ввечері) у період сесії (у модульні та екзаменаційні тижні), у будні та у вихідні дні відповідно по курсах 82%, 75% та 44%; 56, 38% та 19%; 32%, 32% та 13%. Це, скоріш за все, і є однією із основних причин захворювань на ШКТ. Необхідно сказати про виявлені на II і III курсах запальні процеси ШКТ, які розвинулись до такого рівня, що значне поліпшення харчування на IV курсі не дозволяє більшості респондентів вилікуватись і може призвести до хронічних захворювань органів травлення. Отримані результати потребують негайного коригування процесу харчування студентів.

Другим фактором, що впливає на стан здоров'я та працездатність людини, є сон. Доведено, що для збереження здоров'я та підтримки на потрібному рівні працездатності студентам необхідно спати 8-9 годин на добу. Але у період сесії від 3 до 5 годин сплять відповідно по курсах 56%, 50% і 25% студентів. Тому більшість із них (75 %, 81%, 88 %) відчують млявість і сонливість у період сесії, у будні та постійно (тобто і в період сесії, і в будні) відповідно по курсах – 0%, 44% та 31 %; 13 %, 38 %, та 31%; 19 %, 44 % та 25 %. Висока мотивація і відповідальність за навчання значно збуджує нервову систему, можливо тому частина студентів II курсу не відчуває млявості й сонливості у період сесії. Проте в подальшому це може негативно вплинути на стан їх здоров'я.

Наступним фактором, який необхідно враховувати при проведенні дослідження, є розумові навантаження. На запитання «Чи буває, що розумові навантаження перевищують можливості Вашого організму?» дуже рідко та інколи респонденти відповіли «Так» на II курсі – 39% та 44%; на III – 56% та 38%; на IV – 25% та 44%. Такий стан частіше буває у період сесії (82%, 75% і 69%).

Вказані стрес-фактори негативно впливають на організм опитуваних, що підвищує рівень їх стомлення і знижує працездатність у період сесії (81%, 93% і 93%) та у будні й після занять відповідно 50% та 19%, 19% та 25%, 19% та 50%. Як видно, на IV курсі спостерігається значне збільшення захворюваності.

За таких умов виникає необхідність дізнатися, як відпочивають студенти. На запитання «Чергуєте Ви розумові навантаження із відпочинком?» 88% респондентів відповіли позитивно. Але активний (різні види фізичних вправ) і пасивний (сон, читання книг лежачи чи сидячи, перегляд різних фільмів, телепрограм та ін.) відпочинок студенти II, III і IV курсів використовують неоднаково. Як видно із таблиці 2, більшість опитуваних надають перевагу пасивному відпочинку. Вони переважно лежачи або сидячи переглядають фільми, телепрограми та читають книги, і тільки незначна кількість студентів використовує різні види фізичних вправ. Слід звернути увагу, що найменше число респондентів, які активно використовують свій відпочинок, є на IV курсі. Необхідно врахувати, що зі студентами вказаного курсу не проводяться заняття із фізичного виховання, тому серед них багато студентів із підвищеним рівнем стомлення та зниженою працездатністю у будні. А це негативно впливає на їх організм і потребує усвідомленого та систематичного використання

фізкультурно-оздоровчих та рекреаційно-профілактичних заходів. Особливо у їх віці, коли інтенсивно формується стан здоров'я, застосування вказаних заходів є життєво важливою необхідністю.

Використання активного та пасивного відпочинку студентами ВНЗ (у %)

Таблиця №2

Курс	Активний відпочинок	Пасивний відпочинок
II	13%	50%
III	25%	50%
IV	6%	38%

Численними дослідженнями, враховуючи й раніше проведені нами експерименти (3), доведена доцільність застосування різних заходів фізичного виховання, і в першу чергу у процесі навчання після значних розумових навантажень. Систематичне використання таких заходів є надійним напрямком профілактики захворювань, оздоровлення, поліпшення розумової працездатності, відновлення, розвитку та вдосконалення фізичних якостей. Тому виникає необхідність ознайомитись, яка кількість студентів застосовує для укріплення свого здоров'я і профілактики захворювань рекреаційно-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі та інші заходи. Так на II, III і IV курсах піклуються про своє здоров'я відповідно 69%, 63% і 94% опитуваних. Але на II курсі тільки 19% із них займаються заходами фізичного виховання та спортом, а 50% перевагу надали прийому вітамінів. На III та IV курсах відповідно 38%, 13% та 25%, 50% студентів.

Відсутність активного відпочинку у більшості студентів, велике навантаження на очі як у період навчального процесу, особливо сесії, так і відпочинку, негативно впливає на зір респондентів, що підтверджує аналіз їх захворювань. Необхідно запроваджувати та навчати студентів на заняттях з фізичного виховання вправам для профілактики захворювання очей з метою самостійного їх застосування.

Висновки. Проведений медичний огляд у 2004 та 2009 роках студентів I, II, III і IV курсів нашого університету виявив зменшення на IV курсі студентів в основній медичній групі у 1,4 разів та незначне їх збільшення в 1,14 разів у підготовчій медичній групі. Медичний огляд за 2009 рік студентів I, II, III і IV курсів економічного факультету виявив зменшення на III і IV курсах студентів в основній медичній групі в 1,64 і 2,5 разів та збільшення їх у підготовчій медичній групі у 1,24 і 1,42 разів. Це свідчить про погіршення фізичних якостей студентів за роки навчання у ВНЗ.

Високий рівень розумового навантаження у період модульних тижнів та сесій, незадовільне використання засобів фізичного виховання, нетривалий сон, нераціональне та 1-2-разове харчування на добу, схильність до самолікування, неефективне чергування активного та пасивного відпочинку негативно впливають на стан здоров'я студентів, яке із кожним роком навчання погіршується (63%, 68% і 83%). Це в першу чергу проявляється у підвищеній стомленості, зниженні працездатності та високому рівні захворювань органів дихання (найбільше ГРВІ), на що вказали респонденти II, III і IV курсів (75%,

88% і 88%) та аналіз їх захворювань. Схильність студентів до самолікування, що зростає з кожним роком навчання, досягає найвищого рівня на IV курсі (38%, 47% та 79%). Тому деякі студенти приходять на заняття з фізичного виховання хворими, що підтвердили проведені педагогічні спостереження та експрес-контроль стану їх організму.

Вплив вказаних стрес-факторів погіршує функціонування ЦНС, органів травлення, кровообігу та очей і викликає захворювання студентів.

Рекомендації. Ураховуючи результати дослідження, навчальній частині університету необхідно запланувати, а викладачам кафедри фізичного виховання, лікарям нашої поліклініки та кураторам груп прочитати студентам лекції із валеології. Більшість із них бажано проводити на I і II курсах навчання. На лекціях та в бесідах у доступній формі розповісти про вплив стрес-факторів на організм і здоров'я студентів та людей розумової праці, необхідність піклування про стан свого здоров'я і систематичного застосування різних видів фізичних вправ, раціонального харчування, особистої гігієни та інших рекреаційно-профілактичних, фізкультурно-оздоровчих, нетрадиційних і традиційних заходів укріплення здоров'я та профілактики захворювань.

Керівникам та викладачам (особливо кураторам груп) ВНЗ:

- особистим прикладом показувати зразкове ставлення до стану свого здоров'я, наприклад: урочисте відкриття та закриття спартакіади «Здоров'я»; нагородження чемпіонів та керівників факультетів, які стали переможцями спартакіади; при визначенні переможців ураховувати кількість викладачів та студентів, які використовують самостійні фізично-оздоровчі заходи; при проведенні спартакіади «Здоров'я» на зразково оформленому стенді обов'язково вказувати результати спартакіади, кількість викладачів, які займаються у фізкультурно-оздоровчих групах та ін.;
- звернути увагу на виховання і підтримати усвідомлене ставлення лідерів груп до систематичного використання рекреаційно-профілактичних, фізкультурно-оздоровчих та інших традиційних і нетрадиційних заходів укріплення здоров'я;
- виховувати усвідомлене ставлення до занять із фізичного виховання та піклування студентів про стан свого здоров'я.

Викладачам кафедри фізичного виховання:

- підготувати теоретичні питання із курсу прочитаних лекцій для перевірки знань студентів під час заліку із фізичного виховання;
- підготувати студентам плани для самостійних занять різними видами фізичних вправ;
- у підготовчій частині кожного заняття особливу увагу звертати на стан здоров'я студентів та проводити експрес-контроль стану їх організму;
- на практичних заняттях із фізичного виховання навчати студентів вправам для очей із наступним самостійним застосуванням таких вправ у їх життєдіяльності. Наприклад, на заняттях після кожних 45 хвилин роботи із комп'ютером виконувати вправи для очей.

Надрукувати підготовлені викладачами кафедри фізичного виховання та

лікарями вправи для очей у типографії і встановити їх як наочні посібники на видному місці в аудиторіях ОЦ та кафедр, де студенти працюють за комп'ютерами.

Для студентів IV курсу слід відновити заняття із фізичного виховання.

Бажано для хронічно хворих та студентів, які часто хворіють, відновити роботу університетського профілакторію.

Література:

1. Сеймук А. А. Комплексное использование средств физической культуры и психорегуляции в труде и спорте / Дис. канд. педаг. наук. – М.: РНИИФК. – 1993. – 32 с.

2. Пономаренко І. Ю. Яке місце займає проблема здоров'я у студентів / Вісник куратора. – Дніпропетровськ: ДНУЗТ. – 2008. – № 35. – С. 12-19.

3. Сеймук А. А. Помогите себе сам: Саморегуляция состояния. – М., 1994. – 84 с.

А. О. Сеймук – к. н. з фіз. вих. та спорту;

Ю. А. Попович – лікар полікл. ДНУЗТ;

А. С. Кругленко – вик. каф. фіз. вих.

ДЛЯ БЕСІДИ У ГРУПАХ

ПРО ОСОБИСТУ КУЛЬТУРУ ТА ЕТИКУ ПОВЕДІНКИ

У сучасних умовах розбудови та утвердження української держави ставиться важливе і невідкладне завдання – виховання справжніх громадян, які мають людську гідність, національну гордість, гуманістичну мораль, знають свої права та обов'язки й сумлінно їх виконують, додержуються законів, сприяючи цим громадянському миру та злагоді в суспільстві.

Загальні положення, мета, основні завдання, принципи та напрямки виховного процесу, які конкретизують організаційне забезпечення та механізми втілення вищезгаданого зазначені в *«Концепції виховної роботи Дніпропетровського державного технічного університету залізничного транспорту»*, затвердженій на Вченій раді університету 10 жовтня 2000 року.

Невід'ємною частиною цієї виховної діяльності є виховання етики та культури поведінки студентської молоді. Особлива роль при цьому покладається на студентську групу як основне соціальне середовище, що повсякденно оточує юнаків та дівчат, а також на куратора як координатора, який керує всіма процесами, що тут здійснюються.

Основні засади вимог, які формують модель поведінки студентів у стінах університету, гуртожитку, Палаці культури, студмістечку та за його межами, обумовлюються загальнолюдськими етичними нормами та стандартами культури, певними статтями Конституції України, традиціями та звичаями ДНУ.

Важливим нормативним документом, якого студенти повинні обов'язково додержуватися, є *«Правила внутрішнього розпорядку університету»*,

затверджені наказом ректора № 508 від 20.10.2005 (витяг із них дивіться у «Віснику куратора» № 41).

Виходячи з цих засад, визначаються норми та правила культурно-етичної поведінки студентів. Який зміст вкладається в ці поняття?

Культура виховання – це й освіта, і природна інтелігентність, і самовиховання у комплексі. Особиста культура (культура поведінки) – це сукупність форм повсякденної поведінки людини (у роботі, у навчанні, у спілкуванні з іншими людьми), в яких знаходять зовнішнє вираження моральні та естетичні норми. Якщо моральні норми складають зміст вчинків, визначають конкретні дії людини в певній ситуації, то культура поведінки розкриває, яким саме чином дотримуються вимоги моральності, який зовнішній бік поведінки людини, у якій мірі органічно, природно та невимушено ці норми зливаються з її способом життя, стали повсякденними правилами. Наприклад, вимога уваги до людей у повсякденній поведінці виражається у вигляді правил ввічливості, делікатності, тактовності, люб'язності, в умінні берегти чужий час тощо. Дотримання взятих на себе зобов'язань з точки зору культури поведінки означає пунктуальність у виконанні обіцянок, поверненні позичених грошей, речей, своєчасність і точність у здійсненні домовленості і т. ін.

Чесність співпадає за формою свого прояву з прямоотою, відвертістю, щирістю, з умінням недвозначно та відкрито висловити свою думку.

У широкому плані в поняття культури поведінки входять усі сфери зовнішньої та внутрішньої культури людини:

- етикет, правила поведінки у людському середовищі та громадських місцях;
- культура побуту, включаючи характер особистих інтересів і потреб, взаємовідносин людей поза роботою, навчанням (моральність побуту), організація особистого часу, гігієна, естетичний смак у виборі предметів споживання (вміння одягатися, прикрашати своє помешкання);
- естетичні якості, притаманні людині міміка та пантоміміка, вирази обличчя, вміння рухатися, (грація);
- культура мови (мовний етикет), уміння правильно й чітко, у логічній послідовності висловлювати свої думки, дотримуючись норм літературної мови, багатства її виражальних засобів, уникаючи просторічних, діалектних, жаргонних і особливо вульгарних елементів;
- культура праці, уміння правильно організувати свій робочий час і місце, знайти методи роботи, доцільні для досягнення максимально корисних результатів і високої якості виробництва;
- культура навчання, систематичне і глибоке оволодіння теоретичними знаннями та практичними навичками з обраної спеціальності, дотримання графіка навчального процесу, обов'язкове відвідування занять, виконання в установлені строки всіх видів завдань, передбачених навчальними планами і програмами.

Таким чином, культура поведінки особистості розглядається як особиста єдність етичного та естетичного в духовному і зовнішньому образі людини.

Слід зауважити, що етикет є також одним із головних засобів формування іміджу. У сучасному бізнесі, наприклад, неабияку роль відводять «обличчю» фірми. Ті фірми, в яких дотримуються етикету, показують кращі результати у своїй діяльності, у них вища продуктивність праці. Тому треба завжди пам'ятати один з головних постулатів, який знають бізнесмени усього світу: хороші манери – прибуткові. Етикет у сучасних умовах у всіх країнах стає нормою будь-якої діяльності.

Як треба втілювати культурні, етичні, та естетичні вимоги в практичному житті? Як же насправді і в чому повинна проявлятися культура поведінки студентів?

Розглянемо в першу чергу навчання. Студенти, згідно з правилами внутрішнього розпорядку, зобов'язані:

- додержуватись законодавства, моральних, етичних норм;
- підвищувати свій культурний рівень;
- набувати навичок організаційної та виховної роботи;
- дотримуватись правил внутрішнього розпорядку університету і правил проживання у студентському гуртожитку;
- бережливо й охайно ставитися до майна університету;
- бути дисциплінованим і вихованим як у навчальному корпусі, так і на вулиці чи в громадських місцях;
- на засадах самообслуговування згідно з установленими в університеті правилами забезпечувати належну чистоту і порядок у всіх навчальних, виробничих приміщеннях, у гуртожитках тощо.

Конкретизують ці правила також і такі вимоги, як пунктуальність, чемність, уважність, стриманість тощо. Наприклад, необхідно приходити на заняття, іспит чи будь-які інші види навчальної діяльності не пізніше, ніж за 5 хвилин до початку. Для цього треба виходити з гуртожитку, дому з резервом 10-15 хвилин. Не слід чекати викладача в коридорі, а сісти на своє місце в аудиторії, приготувати зошит і всі інші приладдя для заняття. Сідати чи вставати із-за парти чи столу треба тихо, не спричиняючи шуму, сам стілець не пересувати, а переставляти, взявши за спинку.

Привітати викладача треба стоячи, не грюкаючи кришками парт, стільцями. Відповідати на заняттях слід стоячи, чітко, ясно, виразно, середнім за силою голосом. Недопустимо сидіти за партою, за столом у розслабленій позі, налягати на них корпусом тіла, підпирати руками голову, витягувати ноги. При сидінні осанка має бути пряма, руки мають лежати на парті.

На заняттях студент повинен уважно слухати викладача або виступи своїх товаришів. Якщо виникнуть якісь питання чи бажання виступити, треба підняти руку й одержати дозвіл. Для обґрунтування своєї думки не слід розмахувати руками, надмірно жестикулювати, змінювати тон та інтонацію мовлення, дратуючись від невміння швидко підбирати необхідні слова та вирази. Забороняється на заняттях користуватися плеєром, магнітофоном, пейджером, мобільним телефоном.

Дуже важливим елементом особистої культури є хороші манери. Манери

– це спосіб поведінки людини, її зовнішня форма, яка проявляється у взаємодії з іншими людьми, в умінні користуватись у спілкуванні мовними засобами, тоном, інтонацією, це характерні для кожної людини індивідуальні хода, жестикуляція, навіть міміка.

Не треба вивчати сотні правил, слід запам'ятати одне – необхідно уважно ставитись до оточуючих. Усі інші правила витікають саме із нього. У суспільстві хорошими манерами вважаються скромність, внутрішня витримка людини, вміння контролювати свої дії, уважно і тактовно спілкуватися з іншими людьми. До поганих манер належать звичка голосно розмовляти, даючи волю словам, надмірність у жестикуляції, недбалість, неохайність в одязі, грубість, яка може проявлятися у відкритій недобррозичливості до оточуючих, у нехтуванні чужими інтересами і запитам, у безсоромному нав'язуванні іншим людям своєї волі і бажань, у невмінні стримувати своє роздратування, у навмисному чи ненавмисному приниженні людської гідності, у безтактовності, лихослів'ї, використанні принизливих прізвиськ, епітетів.

Манери тісно пов'язані з культурою поведінки і регулюються етикетом. Справжня культура поведінки виявляється там, де дії людини у всіх ситуаціях, їх зміст і зовнішні прояви витікають із моральних принципів і відповідають їм.

Скромність, тактовність, милосердя, співчуття, доброзичливість, уважність – це ті якості, яких треба завжди додержуватись у розмові, у міжособистих ділових відносинах.

В основі хороших манер лежить піклування про те, щоб людина не турбувала зайвий раз іншу людину, щоб, спілкуючись, усі почували себе добре, комфортно. Треба вміти не заважати один одному, виховувати в собі не стільки самі манери, скільки ту суть, що виражається в них. Наприклад, бережливе ставлення до світу, до суспільства, до природи, до свого і чужого минулого.

Інтелігентність людини обумовлюється не тільки освіченістю, але й умінням зрозуміти іншу людину. Вона виявляється у тисячах дрібниць: у вмінні з повагою сперечатися, вести себе скромно за столом, у вмінні непомітно прийти на допомогу іншому, берегти природу, не висуватись на перший план. Інтелігентність, таким чином, це терпиме ставлення до світу, до людей. Вихована, інтелігентна людина не смітить, не плює, не показує пальцем, не кричить через голови, не ходить по газонах і клумбах, не кидає огризків, не випльовує кісточки з фруктів, не лузає насіння на людях.

Ознакою крайнього безкультур'я є практика голосних зауважень на адресу викладачів, своїх товаришів, перехожих на вулиці з приводу їх одягу, зросту, виразу обличчя тощо. Юнаки, які вслід дівчатам люблять кидати, на їх погляд, дотепні репліки, тим самим демонструють недоліки свого виховання. Некрасиво розмахувати руками при ходьбі, енергійно жестикулювати під час розмови перед обличчям інших; усі жести повинні бути витриманими і доцільними.

Усі свої рефлексорні дії слід контролювати постійно. У громадських місцях, а також на заняттях непристойно, наприклад, відкрито позіхати; треба вміти себе стримувати. Якщо з'явився кашель, то в таких випадках прийнято

трохи повернути голову вбік і прикрити рот рукою, а при різкому або мокрому кашлі прикладати до рота носовик. При нежиті сякатися слід тихенько, ледь «дунувши» в носову хустину. До речі, хустини, які є доповненням будь-якого одягу, завжди треба мати при собі дві – одну, щоб нею користуватись за призначенням, другу – незайману, про всякий непередбачуваний випадок – для того, щоб витерти, наприклад, очі чи окуляри.

У нашому навчальному закладі, у гуртожитках заборонено паління, тому зловживання цим є грубим порушенням внутрішнього розпорядку. Паління на вулиці (у дворі університету) повинно відбуватися у спеціально відведених для цього місцях з ціллю додержання належного порядку, чистоти та дотримання правил протипожежної безпеки.

Обідати під час перерви чи після занять у приміщеннях університету можна тільки в буфетах та спеціально відведених для цього місцях, ні в якому разі не на підвіконнях, в аудиторіях чи читальнях бібліотеки.

У студентській групі, гуртожитку недопустимі чвара, зверхнє ставлення один до одного, «дідівщина». Створення товариської атмосфери залежить теж від загальної культури, вихованості кожного. За правилами етикету, не прийнято говорити про іншу людину те, що не можна сказати їй відверто, при всіх, у порядку товариської критики. Недопустимо розповсюджувати серед своїх товаришів неперевірену інформацію, наговори, чутки про інтимні сторони життя викладачів чи своїх друзів. Те, що може образити чи скривдити людину, не можна говорити безвідповідально, тим паче безпідставно.

Культуру будь-якої людини підкреслює її зовнішній вигляд, одяг, зачіска. Перше оцінювання людини завжди відбувається за зовнішністю, осанкою, тому нехтувати цим – неприпустима помилка. Зовнішній вигляд – це візитна картка людини. Виховану людину розпізнаєш за розміреною походою, вмінням триматися скромно, але з достоїнством. Вона ходить прямо, говорить тихо, не привертаючи уваги. Охайність і підтягнутість в одязі часто асоціюється з організованістю у роботі, навчанні, з умінням цінувати свій та чужий час. Неакуратність в одязі – синонім неповаги до людини. Чим простішим та практичнішим він є, тим більше відповідає етичним та естетичним вимогам. Одяг для навчання повинен бути скромним, практичним, без вишуканих елементів, що кидаються у вічі, спокійних кольорів, добре випрасуваним, чистим, охайним. Треба уникати екстравагантних, розкішних коштовних речей, вони недоречні в навчальному закладі. Недоцільний за своїм призначенням і спортивний одяг, наприклад, шорти, топи, а також короткі спіднички, декольтовані блузи і таке інше.

Взуття теж повинно бути чистим, добре начищеним, зручним для ходіння по сходах, для тривалого перебування у приміщенні. У спортзалі треба користуватись спеціальним взуттям. При вході в університет студенти повинні зняти свої головні убори, це форма поваги, ввічливості, прийнята в європейських країнах. В осінньо-зимово-весняний період обов'язковим правилом є користування гардеробом, заходити у будь-яке приміщення університету у верхньому одязі – заборонено.

Невід'ємним елементом хороших манер є чітка хода, дотримання порядку руху. Рухатись треба, як правило, у нормальному темпі, не причиняти іншим незручностей, не обганяти, не розштовхувати нікого, раптово, різко не зупинятись посеред дороги для того, щоб з кимось поговорити. Якщо в цьому виникла необхідність, то треба стати осторонь і там неголосно вирішувати свої проблеми, не заважаючи загальному руху. Зовсім неприпустимо протискуватись через натовп, енергійно працюючи ліктями та розштовхуючи перехожих. Якщо випадково, ненароком доведеться когось штовхнути чи зачепити, то слід відразу обов'язково вибачитись.

Виховані студенти під час руху не носять голосно включеними плеєри чи мобільні телефони. Не можна ходити, засунувши руки в кишені. У переході між новим та старим корпусами не слід прямувати проти загального потоку. Треба дотримуватись правостороннього руху, тобто людей, що йдуть назустріч, обходити з правого боку. На сходах теж треба ходити не поспішаючи, не переганяючи інших перехожих, дотримуватись правої сторони руху, не перехилятись через поручні, не розмахувати руками.

Мовний етикет – синонім культури спілкування. Це сукупність правил, принципів і конкретних форм комунікації. У сучасних умовах поняття мовного етикету трактується як прийняті у суспільстві культурні норми спілкування і поведінки. Будь-який вид мовного спілкування починається з привітання. Золотим його правилом є: першим вітається той, хто помітив партнера по спілкуванню. При зустрічі знайомих, старших віком або службовим становищем людей припускається, що перший завжди вітається молодший із них. Тому звідси проста вимога до студентів: першим вітати викладача, декана, ректора чи когось іншого (тобто старшого). Той, хто входить у приміщення, першим вітається з людьми, що в ньому знаходяться. Якщо студенту треба зайти до аудиторії після викладача, то він повинен спитати на це дозволу. Якщо до аудиторії входить викладач і сам вітає студентів, то студенти відповідають на його привітання мовчки, встаючи.

Культура мовлення – це духовне обличчя людини, вона свідчить про загальний розвиток особистості, рівень її освіченості. Неприпустимим є використання у мові слів-паразитів, які не несуть ніякого смислового навантаження, а, часто повторювані і вжиті не до речі, лише заважають сприйняттю. Це такі слова, як «ну ось», «значить», «взагалі-то» та інші. Найбільшою ознакою безкультур'я є засмічення мови ненормативною лексикою та сленговими виразами типу «чао», «салют», «препод», «засипатися», «шариш» тощо.

Суттєвою вимогою ввічливості та етикету є дисциплінованість. Дисципліна не тільки адміністративна, але й моральна вимога, оскільки відображає ступінь уважного ставлення до людей, до їх інтересів. Дисциплінованість – нормативна умова сумлінного, добросовісного ставлення до виконання службових обов'язків, до навчання. Діапазон прояву дисциплінованості надзвичайно широкий: це і вчасно зданий реферат, і виконана лабораторна робота, і дотримання даного слова, і своєчасний прихід

на заняття , іспит, і чітке виконання своїх обов'язків тощо.

Дисциплінованість свідчить про те, що людина може керувати своєю поведінкою, організувати свою діяльність, регламентувати емоції, тобто володіти собою, поважати себе й оточуючих людей. Близькою до дисциплінованості є вимога точності, тобто зібраності, достатньої визначеності у всьому – справах, зобов'язаннях, словах і т. под. Точність, безумовно, потребує сили волі, внутрішньої організованості, безкомпромісності з власною совістю.

Дотримання всіх вищезгаданих, простих у використанні правил культурної поведінки в суспільстві, у громадських місцях, у міжособистих відносинах не потребує якихось надмірних зусиль чи спеціальних підготовок. Вони повинні бути неодмінною нормою життя, невимушеними, природними елементами повсякденної поведінки кожного студента у навчанні та побуті.

*Дешко Л. К. – доц. каф. філософії та соціології, керівник «Школи куратора»,
Лагдан С. П. – ст. викл. каф. українознавства, член ради з гуманітарного виховання*

ЗГАДАЙМО ЦІ ДАТИ

25 листопада

СЛУЖИТИ НЕ ОСОБИ, А СВОЇЙ ВІТЧИЗНІ, СВОЇЙ НАУЦІ

До 200-річчя від дня народження М. І. Пирогова
(1810-1881)

*Для докорінної перебудови чого б то не було
потрібні не нові закони, а нові люди... перша і
головна умова прогресу – це тверда віра в творчу
силу людської особистості.*

М. І. Пирогов

Серед тих, чий імена не підлягають забуттю, незважаючи на різні перипетії історії, є люди, геніальні думки яких втілені в не менш великі справи, залишаються навечно в пам'яті нащадків. Один з них – Микола Іванович Пирогов – видатний учений, геніальний хірург, анатом, патолог, основоположник воєнно-польової хірургії, засновник вітчизняного Товариства Червоного Хреста, педагог і громадський діяч. Важко переоцінити внесок Миколи Івановича у розвиток і становлення нових напрямів медицини. Він настільки значущий, що по праву безсмертний.

Микола Пирогов народився у Москві, у сім'ї військового чиновника. Початкову освіту здобув удома. Із 1822 по 1824 роки навчався у приватному пансіонаті, який був змушений залишити через матеріальні нестатки (він був тринадцятою дитиною в сім'ї). Змалку хлопчик виявляв здібності до вивчення точних наук, тож був помічений другом батька, відомим лікарем і викладачем Московського університету Є. Мухінім, котрий узявся навчати його

індивідуально. І вже у 15 років Микола, «додавши» собі у вступній анкеті один рік, успішно склав іспити на медичний факультет університету. Аби підтримати велику родину, під час навчання Пирогов влаштувався асистентом до анатомічного театру. Звідси й починається його шлях у хірургії.

Після закінчення Московського університету (1828) Микола Пирогов як один з найобдарованіших випускників отримав направлення на підготовку до професури при Дерптському (нині – Тартуський) університеті, де упродовж п'яти років працював у хірургічній клініці. Готуючись до захисту докторської дисертації, він провів низку серйозних експериментів із хірургії, що на той час рідко використовувалося у наукових дослідженнях. Так з'явилась праця «Дослідження із перев'язування артерій», за яку медичний факультет присудив Пирогову золоту медаль.

1832 року Микола Іванович блискуче захистив докторську дисертацію і розпочав викладацьку і наукову діяльність як професор кафедри теоретичної та практичної хірургії медичного факультету університету. Із 1836 року талановитий науковець уже очолював цю кафедру та хірургічну клініку при університеті. Упродовж 1837-1839 років вийшли праці, де молодий учений висвітлював 48 тем з питань хірургії, патології та анатомії. Характерно, що він не лише не приховував своїх помилок, допущених при операціях, а навпаки, усебічно аналізував їх, закликаючи колег робити так само.

Із 1836 по 1840 роки Микола Іванович – професор теоретичної та практичної хірургії Тартуського університету. Там вийшла друком його всесвітньо відома праця «Хірургічна анатомія артеріальних стовбурів і фасцій» – результат восьмилітніх дослідів. Викладені Пироговим положення вже майже 170 років використовують хірурги всього світу. Ця праця також є основою нової галузі медичної науки – топографічної анатомії, без якої немислима сучасна хірургія.

З 1841 року Микола Іванович працював у столиці. З Петербурзькою медико-хірургічною академією пов'язаний найплототворніший період його наукової діяльності. У 1843-1848 роках Пирогов працював над «Повним курсом прикладної анатомії». Він використав цілком новий підхід до вивчення людського тіла, який назвав «скульптурною анатомією». Ще одним важливим доробком Пирогова був анатомічний атлас, де зображено зрізи багатьох частин тіла, на яких було добре видно всі внутрішні органи людини. Цей атлас, як і оперативна методика, запропонована Пироговим, склали підвалини всього подальшого розвитку оперативної хірургії.

М. Пирогов зробив великий внесок у патологічну анатомію. Завдяки йому в хірургії виник новий напрям – кісткова пластика. Неоціненною заслугою Миколи Івановича є також вивчення наркозу та пропаганда знеболювання при лікуванні поранених. Він здійснив у 1847 році перше у світі застосування ефірного наркозу у воєнно-польових умовах на Кавказі, перевіривши його знеболювальну дію спочатку на собі; почав використовувати крохмальну нерухому пов'язку при вогнестрільних ранах.

Безпосередній учасник Севастопольської оборони 1854-1855 років, М.

Пирогов одразу збагнув першорядну вагу практичних дій медичної служби. Він з успіхом виконував і обов'язки воєнно-польового хірурга, і військово-медичного адміністратора. Першим у світі видатний лікар здійснив розподілення поранених і хворих залежно від характеру та місця поранення, створив транспортні відділення.

Великою заслугою талановитого медика стало залучення жінок до праці у госпіталях, що послужило основою для створення в майбутньому Міжнародної організації Червоного Хреста. За ініціативою Миколи Івановича уперше в історії вітчизняної та зарубіжної медицини на війні задіяли сестер-жалібниць. Використання жіночих рук, жіночого вміння виходжувати поранених і хворих позитивно позначилось на організації усього побуту госпітального життя. Пирогов зазначав, що пишається діями «слабкої» статі, її сумлінністю та героїчною самовідданістю, адже умови, в яких перебували лікарі та медичні сестри, були вкрай важкими.

Як воєнно-польовий хірург Микола Іванович розробив учення про травматизм, безпосередньо підійшов до відкриття антисептики й запровадив зрощення ран антисептичними розчинами. Пирогов першим використав гіпсову пов'язку як для лікування, так і для транспортування поранених. Ця пов'язка і досі застосовується хірургами усіх країн світу. Микола Пирогов увійшов в історію як справжній герой війни. «Немає солдата під Севастополем, немає солдатки чи матроски, яка б не благословила імені Пирогова і не вчила б свою дитину вимовляти це ім'я з побожністю. Коли він робить операцію, треба стати на коліна». Ці рядки російський поет Микола Некрасов надрукував у журналі «Современник».

Будучи творцем воєнно-польової хірургії, учений розробив і запровадив у життя основні положення цієї науки, багато з яких знайшли широке застосування у роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945).

Микола Іванович Пирогов відомий не тільки як лікар-хірург і вчений-медик, а й педагог-реформатор, громадський діяч свого часу, класик української і російської педагогіки. Феномен М. Пирогова пояснюється тим, що він служив не особі, а вітчизні, науці. В одній із промов перед колегами та студентами учений сформулював своє життєве та наукове кредо: «Тут, на землі, де все минається, – підкреслював він, – існує для нас єдине і непорушне – це панування ідей. І тому, якщо ми вірно служили ідеї, яка згідно з нашим переконанням вела нас до істини шляхом життя, науки і школи, то сподіваємось на те, що потік часу не занесе її разом з нами!».

Варто зауважити, що життя Миколи Івановича Пирогова (цілих 27 років, із 1854 до 1881) нерозривно пов'язане з Україною. Період його попечительства в Одеському (1856-1858) і Київському (1858-1861) навчальних округах став важливим етапом в історії освіти і розвитку педагогічної науки. Геніальні думки М. Пирогова щодо педагогіки є камертоном сучасних проблем вітчизняної освіти, до яких можна віднести: єдність школи і життя, теоретичних і практичних питань навчально-виховного процесу; виховне навчання; виховання громадянина, корисного для своєї країни; роль особистості вчителя

та викладача у педагогічному процесі; завдання та напрями перебудови освіти.

Проблеми, порушені М. Пироговим у статті «Питання життя», опублікованій у 1856 році в журналі «Морской сборник», досить актуальні не лише для тогочасної епохи, а й для розуміння сучасних тенденцій освіти в Україні. У ній критичному аналізу піддавались станова система освіти, рання вузькопрофесійна підготовка учнів, істотне зниження рівня загальної гуманітарної освіти. Учений привернув увагу до однієї з найважливіших педагогічних проблем: чого і як навчати молоде покоління. Лейтмотив статті відображено вже в її епіграфі: «До чого ви готуєте вашого сина? – хтось запитав у мене. – Бути людиною! – відповів я». Майбутню школу він уявляв не тільки безстановою, єдиною для всіх, а справді загальноосвітньою.

Учений наголошував на тому, що перед тим, як готувати фахівця, потрібно насамперед виховувати людину, оскільки суспільству більш потрібні справжні люди, ніж спеціалісти, а тому, на його думку, «всі, хто готується бути корисними громадянами, повинні спочатку навчитися бути людиною». Розглядаючи проблему співвідношення загальної середньої та спеціальної освіти, М. Пирогов вважав, що вони уособлюють два органічно пов'язаних між собою періоди єдиної освіти. Нова людина, на думку педагога, це людина з широкими різнобічними знаннями і стійкими моральними переконаннями. Свій ідеал педагог висловив таким чином: «Шукай бути і будь людиною! Не шукай нічого іншого, як бути людиною в справжньому значенні цього слова!» Микола Іванович вважав, що життя «без свідомих ідеальних прагнень – сумне, безбарвне і безплідне».

Працюючи в Україні, М.Пирогов сприяв організації недільних шкіл (для неписьменних із найбільш бідних прошарків населення), створенню університету в Одесі, відіграв велику роль у розвитку Київського університету. Як педагог він виступав за так звану автономію університетів, за підвищення їхньої ролі у поширенні знань серед простого народу. Микола Пирогов вважав, що «в справі виховання... національностей немає, всі діти рівні», тому відстоював українську мову і право вчитися нею в школах, багато зробив для організації недільних шкіл із викладанням українською. Педагогічні статті, розпорядження, видані ним за час його попечительства в Києві, увійшли до збірки «Собрание литературно-педагогических статей Н. Пирогова» (1858-1861), в Одесі – «Собрание литературных статей Н. Пирогова» (1858).

Ліберальна діяльність Пирогова викликала незадоволення урядовців. На Миколу Івановича посипалися політичні звинувачення у вільнодумстві. 19 березня 1861 року, за наказом Олександра II, його звільнили з посади. З дружиною та синами М. Пирогов оселився в селі Вишня (під Вінницею), де пройшли останні 20 років його життя. Вишня стала свідком багатьох яскравих сторінок життя вченого, його активної наукової та громадської діяльності.

У період із 1862 по 1866 роки М. Пирогов керував групою молодих російських учених, відряджених у Німеччину для підготовки до професури. Його учнями стали відомі в майбутньому біолог І. Мечников, фізіолог П. Ковалевський, фізики Ф. Шведов, А. Столетов, хіміки О. Веріго, П. Алексеев,

математики В. Імшенецький, О. Коркін, астроном І. Востоков, філолог О. Потєбня та ін. Свої думки, спостереження, висновки щодо роботи університетів він виклав у відомих «Листах з Гейдельберга». Микола Іванович знайшов час і для поїздки до Італії, щоб вилікувати пораненого вождя національно-визвольного руху Джузеппе Гарібальді, якого не могли врятувати найдосвідченіші лікарі Європи. Ця подія набула великого розголосу й утвердила світову славу російського хірурга.

Під час франко-прусської війни (1870-1871) М. Пирогов виїжджав за дорученням Російського товариства піклування про хворих і поранених (пізніше Червоного Хреста) консультантом на фронт. За п'ять тижнів він оглянув 70 лазаретів, у яких лежало декілька тисяч поранених. Його цікавила організація роботи військово-санітарних установ.

Пирогову було 67, коли з тихої Вишні він вирушив на російсько-турецьку війну (1877-1878). Фактично Микола Іванович став консультантом з усіх питань медичного забезпечення армії. Він працював, не знаючи втоми. Повернувшись на батьківщину, М. Пирогов написав ще одну класичну працю «Військово-лікарська справа і приватна допомога на театрі війни в Болгарії і в тилу діючої армії 1877-1878 рр.», що була надрукована у Німеччині та Франції. Так три поїздки за кордон дали світові чудову військово-медичну трилогію.

У своєму маєтку вчений написав «Щоденник старого лікаря», в якому безпосередньо відобразив не тільки історію свого життя, а й розвиток вітчизняної медичної науки і культури в першій половині ХІХ століття. У Вишні до кінця своїх днів лікував хворих. 1866 року на території садиби Микола Іванович збудував невеличку лікарню та аптеку. Працював з допомогою тільки одного фельдшера. До чудесного лікаря, геніального хірурга, як його називали, котрий приїхав у «хірургічну пустелю», потягнулися хворі зі всієї України та Росії

Неодноразово М. Пирогов указував на безпосередній зв'язок між убогістю, голодом, неписьменністю і хворобами. Глибокими були його висновки про роль держави в охороні здоров'я, про значення профілактичного напрямку в медицині.

У травні 1881 року у Москві відбулися урочистості з нагоди 50-річчя лікарської, наукової і громадської діяльності М. Пирогова. Тогочасна преса відзначала, що ювілей Миколи Пирогова став торжеством розуму і праці, думки і прогресу. Втім, це була остання зустріч великого вченого зі своїми колегами й учнями. 5 грудня Микола Іванович помер. Його поховали у склепі церкви Миколи Чудотворця у Вишні. Тіло Пирогова було набальзамоване петербурзьким лікарем Дмитром Виводцевим і понад сторіччя, постійно ребальзамоване, зберігається в склепі.

Справа Пирогова, його вчення витримали випробування часом. Вдячні нащадки з найбільшою пошаною і любов'ю зберігають пам'ять про великого лікаря-гуманіста, ученого, громадянина і Людину. Понад 250 пам'ятних знаків увіковічують його пам'ять. Про Миколу Пирогова написані книги, створені кінофільми. На його честь встановлено пам'ятники в нашій країні і за

кордоном. Ім'я вченого носять площі та вулиці, медичні навчальні заклади та лікувально-профілактичні установи.

Колишній маєток Вишня у с. Пирогове перетворено на меморіальний музей-садибу (у 1998 році отримав статус національного). Щорічно українські та російські науково-медичні товариства організують «Пироговські читання». Нещодавно ім'я Миколи Пирогова одержала нова мала планета, відкрита астрономами Кримської астрофізичної обсерваторії.

15 грудня

ЖИТТЯ, ВІДДАНЕ КНИЗІ

Ім'я Івана Федорова (1525-1583) варте найщирішої пошани – це величний і прекрасний образ людини, що без краю віддана культурній праці.

В. Романовський

Постать Івана Федорова посідає одне з найпочесніших місць в історії української культури. Водночас із цим іменем пов'язано багато загадок і припущень. Не збереглося ніяких документів про те, коли й де народився Іван Федоров, а відтак походження його не відоме (бл. 1525-1583). Деякі припущення можна зробити не підставі геральдичних знаків, якими користувався першодрукар. Геральдичні джерела друкарського знака Івана Федорова дають підстави припустити, що походить він із білоруського дворянського роду Рагоз. Прізвище першодрукаря було Федорович, а Федоров – це його пізніший російський еквівалент. Існують припущення стосовно питання, де Іван Федоров здобув освіту, – ймовірно, ступінь бакалавра він отримав 1532 р. у Краківському університеті.

У Москві І. Федоров разом зі своїм помічником Петром Мстиславцем взяли участь у створенні Друкарського двору царя Івана Грозного, де протягом 1563-1564 рр. він і видрукував свою першу книгу «Апостол». Роком пізніше було випущено двома виданнями «Часовник» – своєрідний буквар для навчання письменності. Проте бояри та вище духовенство звинуватили засновника друкарства в Московському царстві в ересі, що змусило його та П. Мстиславця залишити Москву.

У Заблудові Іван Федорович і Петро Мстиславець спорудили друкарню, і в ній було надруковане «Євангеліє учительнее» (1569). Для свого часу то була винятково оздоблена й майстерно оформлена книга на 814 сторінок – шедевр друкарського мистецтва. У Заблудовській друкарні 1570 р. вийшла друга книжка, виготовлена Іваном Федоровичем, – «Псалтир». Після цього Ходкевич закрити свою друкарню, а Івану Федоровичу запропонував зайнятися хліборобством, на що друкар відповів: «Имам вместо житных семян духовные

семена по вселенной розсевати й всем по чину раздавати духовную сію пищу».

Друга половина XVI ст. особливо знаменна в історії розвитку української культури. То була доба славетної Острозької академії, початків і розвитку книгодрукування на українських землях, культурно-освітнього розвитку, радикальних реформ церковного життя. Провідною рушійною силою тогочасного революційного зрушення української культури були братства – громадські організації, до яких належала здебільшого передова частина населення українських міст. Рукописні й друковані книги у львівських монастирях перебували тоді в широкому практичному вжитку. Львів славився своїми палітурними майстернями, замовлення до яких надходили з багатьох європейських міст. Окремі наукові дослідження свідчать про те, що у Львові на той час була й друкарня.

Організувати власну друкарню Івану Федоровичу допомогло Львівське братство. Наприкінці лютого 1573 р. він розпочав друкування своєї першої у Львові книги «Апостол», роботу над якою завершив 15 лютого 1574 р. Львівський «Апостол» – надзвичайно дбайливо складена та майстерно оформлена книга на 264 сторінки. Порівняно з московським «Апостолом» львівська книга мала ряд нововведень, зокрема вирізьблені додаткові сторінкові гравюри із зображенням євангеліста Луки, орнаментальним знаком герба Львова та друкарським знаком – гербом самого першодрукаря. У львівському «Апостолі» вміщено широку й докладну післямову «Повість... откуда начася й како свершися друкарня сия». Післямова, написана самим Іваном Федоровичем, характеризує його не лише як талановитого ремісника, а й високоосвіченого редактора та палкого патріота.

Львівського «Апостола» було виготовлено близько 1000 примірників, з яких до сьогодні в різних книгосховищах світу збереглося тільки 85.

Другим видатним львівським виданням Івана Федоровича був «Буквар» – перший в Україні друкований посібник для навчання письменності, складений, як сказано в післямові, «ради скорого младенческого наученія». Ця невелика книжка складається з 45 аркушів (90 сторінок), оздоблена заставками, кінцівками й гербами Львова та її автора, Івана Федоровича. Обидві книги надруковані на якісному білому папері місцевого виробництва.

Друкарсько-виробнича діяльність Івана Федоровича мала великий вплив на подальший розвиток українського книгодрукування. Спадкоємцем традицій першодрукаря стала друкарня Львівського братства, що діяла протягом кількох століть.

На початку 1575 р. Іван Федорович виїхав зі Львова і став на службу до князя Костянтина Острозького, залишивши львівську друкарню своєму синові. В Острозі за фінансової підтримки князя Острозького йому вдалося заснувати нову друкарню й видати декілька книг богослужбового змісту. Найвидатнішим виданням того періоду є Острозька Біблія, що побачила світ 1581 р. Книга мала 617 аркушів. Текст у ній поділявся на колонки та був складений різноманітним шрифтом у два кольори. Цей шедевр друкарської майстерності XVI ст. багато років був неперевершений. У стислій передмові самого автора повідомлялося,

що книга надрукована за сприяння князя Костянтина (Василя) Острозького, а робота виконана Іваном Федоровичем Московитиним. В Острозькій Біблії також уміщено книжковий особистий знак першодрукаря.

Іван Федорович має великі заслуги і перед українським книжковим мистецтвом – він створив нові накреслення шрифтових літер. Його орнаментальні книжкові знаки – це оригінальні декоративні твори, часто виконані в суто українському стилі, що не втратили мистецького значення й досі.

У 1582 р. Іван Федорович повернувся до Львова. Стан здоров'я й побутові ускладнення не дали можливості займатися улюбленою справою. Наприкінці 1583 р. він помер та був похований на подвір'ї Онуфріївського монастиря на Підзамчому – львівському передмісті.

Традиції Івана Федорова в книжковій графіці та в художньому оформленні плідно продовжували його учні: син Іван, друкар Гринь Іванович із Заблудова, Сачко Сенькович Сідляр, Сенько Корунка та Мина, чернець Онуфріївського монастиря у Львові, де була перша друкарня Івана Федорова, в якій після Івана Федорова нові «ремесници і люде ученые показалися», як пише в своєму листі 1586 року львівський єпископ Гедеон. У наш час у Львові діє Поліграфічна академія імені Івана Федорова, встановлено пам'ятник видатному українському та російському просвітителю.

Заслуги Івана Федоровича перед українською культурою і мистецтвом величезні. Своєю благородною діяльністю на ниві книгодрукування він здійснив життєвий і творчий подвиг, який завжди пам'ятатиме Україна та все цивілізоване суспільство.

27 грудня

БОГДАН ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ – ВИДАТНИЙ ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ І ПОЛКОВОДЕЦЬ, ФУНДАТОР УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Відомий гетьман України, організатор повстання проти польського панування, в результаті якого Лівобережна Україна відокремилася від Польщі. У радянський період був заснований орден Богдана Хмельницького, а на Україні нині його ім'я носять міста Переяслав-Хмельницький (раніше Переяслав) і Хмельницький (раніше Проскурів).

Визначне місце в історії України належить Богдану Хмельницькому, котрий підняв народ на визвольну боротьбу проти польсько-шляхетського ладу і заклав підвалини нової держави.

Батько Богдана Михайло Хмельницький був дрібним українським шляхтичем, який за тогочасним звичаєм перебував на службі у багатого польського магната С. Жолкевського. Як людина енергійна й освічена, він привернув до себе увагу корсунсько-чигиринського старости й незабаром став

підстаростою. Михайло Хмельницький заснував ряд міст і сіл на прикордонні з малозаселеним степом, зокрема власну слободу Суботів. Будучи православним шляхтичем, одружився з козачкою, що за законами Речі Посполитої означало втрату шляхетства.

Точна дата народження Б. Хмельницького невідома. Ймовірно це 27 грудня 1595 р. У шість років батько віддав Богдана на навчання до єзуїтської колегії, де він вивчав латинську та польську мови. Проте навчання в колегії не призвело до зречення православної віри. Після навчання молодий Хмельницький вступає до Чигиринської козацької сотні, ходить у походи, набуває військового досвіду. Саме в цей час козацьке військо перебувало під булавою славетного запорозького гетьмана Петра Сагайдачного. У 1620 р. разом із батьком, який очолював козацьку сотню, Богдан за наказом уряду Речі Посполитої вирушив до Молдавії. У вересні 1620 р. в битві під Цецорою було знищено тисячі воїнів і мирних жителів, яких турки-переможці безжалісно вбивали, переслідуючи залишки польської армії С. Жолкевського. У цій битві загинув і сотник Михайло Хмельницький, а Богдан потрапив у полон до турків, де перебував два роки. Під час поневірянь у неволі оволодів турецькою мовою, що пізніше стало йому в нагоді. Після звільнення з полону, з якого, можливо, був викуплений матір'ю, а можливо, був обміняний козаками на полонених турків, Б. Хмельницький опинився на Запорожжі, де брав участь у повстанні козаків (1625 р.) під керівництвом Марка Жмайла. Ходив він і в морські походи. Особливо успішним був похід на Царгород (1629 р.), звідки козаки привезли багату здобич. Відтак повернувся до Чигириня й продовжував службу як реєстровий козак. Десь у цей період Богдан одружився з Ганною – дочкою переяславського козака Сомка.

Великий вплив на формування політичного та воєнного досвіду Богдана Хмельницького мало повстання 1637 р. під проводом Павла Бута (Павлюка). Після придушення повстання уряд затвердив новий склад старшини реєстрового козацтва на чолі з Ілляшем Караїмовичем. Б. Хмельницький обійняв посаду військового писаря. Це був високоосвічений військовий політик, який володів латинською, польською, турецькою, татарською мовами. Тому й не дивно, що на козацькій раді, що відбулася 30 серпня 1638 р. в Києві, його обрали членом посольства до короля, яке мало своїм завданням домогтися пом'якшення умов «Ординації». Восени того ж року козаки Чигиринського полку обрали Б. Хмельницького своїм сотником. Обирався він також і до складу посольства на сейм 1639 р. для вирішення «козацького питання».

Авторитет сотника Б. Хмельницького був настільки високим, що восени 1644 р. у Варшаві відбулася його зустріч із французьким послом графом де Брежі, на якій велися переговори про найм Францією козаків для участі в бойових діях Тридцятилітньої війни в Європі. Наступного року переговори продовжувались у Франції, де Б. Хмельницький був разом із січовим отаманом Іваном Сірком. Восени 1645 р. понад дві тисячі козаків, які прибули до Франції, взяли участь в облозі й захопленні фортеці Дюнкерка на французькому березі протоки Па-де-Кале.

Після придушення народного повстання 1637-1638 рр. особливо напружена ситуація склалася у південно-східних районах України. Саме тут закінчувався термін пільг у слободах, і для слобожан постала реальна загроза перетворення їх у кріпаків. Крім того, магнати й шляхта прагнули повернути козаків, котрі не потрапили до обмеженого після повстання реєстру, знову до селянського або міщанського стану.

Польські магнати й шляхта відчували себе досить самостійно і впевнено, удаючись до привласнення майна українців, іноді йшли всупереч волі короля. Так, чигиринський підстароста Даніель Чаплинський задумав привласнити собі хутір Суботів, родову маєтність Б. Хмельницького (чотири ставки, млини, лани, сіножаті та інші угіддя), і випросив привілей на цю землю в коронного хорунжого О. Конецпольського. Захищаючись, Б. Хмельницький все ж таки одержав підтверджувальний привілей на свій хутір від короля.

У цей час Польща готувалася до чергової війни з Туреччиною і хотіла використати козацьке військо. У переговорах з козацькими послами було вирішено, що козаки виготовлять 60 човнів-чайок і здійснять морський похід до Туреччини. Організатором походу король призначив військового осавула Івана Барабаша. Залучаючи до цієї справи значну кількість козаків, король відповідно побоювався зворотної реакції польських магнатів і шляхти. Тому, надавши козацьким послам привілей, хорогву та гетьманську булаву, він тим самим зобов'язав їх не розголошувати відомостей про переговори. Наприкінці 1646 р. в одній із сутичок з татарами, неподалік Чигирини, поляки здійснили замах на Б. Хмельницького, рубонувши його шаблею, ніби татарина. Тільки випадково Б. Хмельницькому вдалося врятуватися. А незабаром за наказом того ж таки Д. Чаплинського його слуги, скориставшись відсутністю господаря, двічі напали на Суботів, пограбували й спустошили його, побили сотникового сина. Таким чином Д. Чаплинський привласнив собі хутір Суботів.

Б. Хмельницький марно шукав захисту з боку уряду. На скаргу Хмельницького король порадив йому самотужки звести рахунки з Чаплинським. У той же час король доручив Б. Хмельницькому замість І. Барабаша знову готуватися до морського походу. Та Б. Хмельницький разом із впливовою козацькою старшиною (Ф. Вешняк, К. Бурляй, М. Нестеренко, брати Нечаї, Ф. Джеджалій, М. Кривоніс та ін.) вже готували повстання проти польсько-шляхетської сваволі в Україні. Наявність у Хмельницького королівського привілею, що дозволяв морський похід, надавала йому змогу збирати під свої знамена козаків. А козаки, у свою чергу, дізналися, що дії Хмельницького проти влади були нібито дозволені самим королем, якого не слухається шляхта.

Довідавшись про підготовку повстання, О. Конецпольський наказав заарештувати Б. Хмельницького. Однак із допомогою друзів йому вдалося втекти з чигиринської в'язниці на волю. А наприкінці грудня 1647 р. Б. Хмельницький вже був на Запорозжі.

Оскільки на Січі (на Микитиному Розі) після придушення повстання 1637-1638 рр. розмістилася польська залога, Б. Хмельницький зупинився

неподалік, на острові Томаківка, де його прийняли незадоволені польською владою реєстрові козаки. Заручившись підтримкою реєстровців, Б. Хмельницький у січні 1648 р. здобув Січ, повністю очистивши Запорозжя від польських військ. Це був початок Визвольної війни.

Богдан Хмельницький був першим і, на жаль, останнім в історії України XIII-XX ст. політиком, який зумів не лише очолити боротьбу за національну незалежність, а й за допомогою гнучкої соціально-економічної політики об'єднати для досягнення цієї мети зусилля різних класів, станів і груп українського суспільства, пом'якшити гостроту соціальних суперечностей, запобігти їх переростанню в громадянську війну. За його гетьманування на території Української держави були ліквідовані магнатське та шляхетське землеволодіння, фільварково-панщинна система господарства, кріпосницькі відносини, що зумовило грандіозний соціально-економічний переворот. Переважна більшість селян отримала особливу волю, право спадкоємного володіння землею та сільськогосподарськими угіддями, а також можливість вступати до козацького стану. Були створені умови для завершення в основних рисах процесу формування Української держави. Важко переоцінити роль гетьмана у становленні державного апарату та налагодженні його функціонування. Незважаючи на своє шляхетське походження, Богдан Хмельницький, дбаючи про інтереси козацтва, пішов шляхом розвитку тих зародків національної державності, які почали формуватися на Запоріжжі та півдні Київського воєводства з другої половини XVI ст. Так на політичній карті Європи з'явилася Українська козацька держава з демократичними рисами політичного устрою та соціально-економічних відносин.

ТВОРЦІ СЛОВ'ЯНСЬКОЇ АЗБУКИ КИРИЛО І МЕФОДІЙ

1195 років від дня народження Мефодія

Кирило і Мефодій – два брати із грецького міста Солоніки, апостоли не тільки православної, але і римсько-католицької церкви. Розробили та дали слов'янам алфавіт – «кирилицю». На честь Кирила й Мефодія в Болгарії і Росії святкується День слов'янської культури і писемності. Уряд Болгарії й Російська Православна Церква заснували орден Кирила та Мефодія

Церковнослов'янську мову ввели в літературне життя слов'янських народів два великих учених слов'ян – святі Кирило й Мефодій. Назва «кирилиця» постала з того, що винахід цього алфавіту легенда приписувала Кирилу; який до речі, мав світське ім'я Костянтин. В Україну це письмо прийшло після прийняття християнства і, переживши протягом майже тисячоліття різні модифікації, й досі є традиційним українським письмом.

Створення власного, самобутнього слов'янського алфавіту (кирилиці) поклало початок утвердженню культур слов'янських народів як рівноправних серед інших європейських культур. У цьому полягає велика історична заслуга

братів Кирила та Мефодія.

Брати Костянтин і Мефодій народилися у м. Тесалоніки (нинішні Салоніки), яке в IX ст. становило важливий центр торговельного і політичного життя Візантійської імперії й посідало визначне місце в суспільному та інтелектуальному житті цієї околиці Балканів. А оскільки місто лежало на пограниччі слов'янських територій, то воно мало ще й слов'янську назву Солунь. Їхній батько Лев був високим урядовцем в імперській адміністрації, що відкривало братам шлях до кар'єри.

Мефодій перебував спочатку на військовій службі і досяг становища архонта, тобто начальника однієї з прикордонних провінцій, де проживало багато слов'ян. Однак уже близько 840 року Мефодій перервав свою діяльність урядовця і пішов до одного з монастирів у Бітнії.

Брат Костянтин з особливо гарними успіхами навчався у Візантії, де прийняв свячення, рішуче відмовившись від політичної кар'єри. Уже в молодому віці з огляду на виняткове знання культури й релігії йому доручалися важливі церковні завдання. Він був бібліотекарем архіву при великій церкві св. Софії в Константинополі, займав впливову за своїм становищем посаду патріаршого секретаря. Врешті-решт він прийняв обов'язки викладача філософії у вищій Константинопольській школі. За розум і високі знання його прозвали Філософом (мудрим). Мудрість та сила віри ще молодого зовсім Костянтина були настільки великі, що йому вдалося перемогти в суперечках вождя еретиків-іконоборців Аннія. Після цієї перемоги Костянтин був відісланий імператором на диспут для суперечки про Святу Трійцю з сарацинами (мусульманами) і також одержав перемогу.

У 860 р. Костянтин виїхав в апостольській місії до країни хозарів, які мешкали між гирлами Волги й Дону, й узяв із собою брата Мефодія, що проживав у монастирі. Проповідуючи серед хозарів, обидва брати перебували якийсь час на пограниччі України – у Криму. На деякий час зупинилися в місті Корсуні, підготовлюючись до проповіді. Там брати дивовижним чином знайшли мощі священномученика Климента Папи Римського (пам'ять 25 листопада).

Невдовзі прийшли до візантійського імператора Михаїла III послы від моравського князя Ростислава, утискуваного німецьким єпископом, з проханням прислати в Моравію вчителів, які б могли проповідувати рідною для слов'ян мовою. Імператор викликав Костянтина і сказав йому: «Необхідно тобі йти туди, так-як краще за тебе ніхто цього не виконає». Костянтин з постом і молитвою взявся за новий подвиг. За допомогою свого брата Мефодія й учнів Горазда, Климента, Савви, Наума і Ангелера він склав слов'янську азбуку і переклав слов'янською мовою книги, без яких не могло відбутися богослужіння: Євангеліє, Апостол, Псалтир і вибрані служби. Це було у 863 році. Після завершення перекладу святі брати відправилися в Моравію, де були прийняті з великою честю і стали вчити богослужінню слов'янською мовою.

«Незабаром по приході до Моравії, – говорить оповідання про життя братів, – переклав Костянтин цілу літургію й навчав раннього і вечірнього

богослужіння та Служби Божої. Крім того, переклав обряд хрестин і обряди інших святих таїн...». У Моравії й Паннонії вже перед тим, коли Костянтин і Мефодій розвинули свою діяльність, проповідували християнську віру німецькі й італійські місіонери. Але відправляли богослужіння латинською мовою, якої слов'яни не розуміли. Богослужіння слов'янською мовою викликало злобу німецьких єпископів, і вони повстали проти святих братів, стверджуючи, що богослужіння може проводитися тільки однією з трьох мов: єврейською, грецькою і латинською. Костянтин відповідав їм: «Ви визнаєте тільки три мови, достойні для того, щоб прославляти на них Бога. Але Давид вопіє: «Пойте Господа вся земля, хваліте Господа всі язиці, всяке дихання хай хвалить Господа!» Й у святому Євангелії говориться: «Ходячи навчайте всі народи...».

Німецькі єпископи були зганьблені, але розгнівались ще більше і відправили скаргу Папі Римському. Взявши з собою мощі святого Климента Папи Римського, Костянтин і Мефодій відправилися в Рим. Дізнавшись про те, що брати несуть із собою святі мощі, папа Андріан з кліром вийшов їм назустріч. Брати були зустрінуті почесно, Папа Римський дозволив богослужіння слов'янською мовою, а перекладені братами книги наказав поставити в римських церквах і звершувати літургію слов'янською мовою.

Перебуваючи в Римі, Костянтин прийняв схиму під ім'ям Кирило. Через 50 днів після прийняття схими, 14 лютого 869 року, рівноапостольський Кирило захворів і помер у віці 42 років. Він заповідав братові Мефодію продовжувати їх спільну справу проповідування серед слов'янських народів. Мефодій просив Папу Римського дозволити відвезти тіло брата для погребіння на рідну землю, але Папа наказав поставити мощі святого Кирила в церкві святого Климента, де від них стали звершуватися чудеса.

За наказом Папи Мефодій у чині архієпископа в Паннонії разом зі своїми учнями продовжував розповсюджувати богослужіння, писемність і книги слов'янською мовою. Це знову викликало гнів німецьких єпископів. Вони домоглися арешту і суду над святителем Мефодієм, який був висланий у заслання на два з половиною роки. Звільнений за наказом Римського Папи Іоана VIII і відновлений у правах архієпископа, Мефодій продовжував євангельську проповідь серед слов'ян і хрестив чеського князя Борівоя і його дружину Людмилу, а також одного з польських князів. У третій раз німецькі єпископи підняли переслідування святого за неприйняття римського вчення про походження Святого Духа від Отця і Сина. Мефодій був викликаний до Риму, але був виправданий перед Папою і знову повернутий в столицю Моравії – Велеграду. Тут в останні роки свого життя святий Мефодій з допомогою двох учнів-священиків переклав слов'янською мовою весь Старий Завіт, крім Маккавейських книг, а також Номоканон (Правила святих отців) і святоотцівські книги (Патерик). Передбачаючи наближення смерті, Мефодій вказав на одного зі своїх учнів Горазда як на достойного собі заступника. Святий передбачив день своєї смерті і помер 6 квітня 885 року у віці приблизно 60-ти років. Оспівування святого було здійснено трьома мовами – слов'янською, грецькою і латинською; він був похований в соборній церкві

Велеграда.

Є ряд свідочств і доказів того, що праця св. Кирила й Мефодія була великою, ідейною і в високій мірі жертвенною працею. Коли по трилітнім перебуванні виїздили слов'янські вчителі з держави князя Ростислава, давав він їм у нагороду срібло й золото. Але вони не захотіли цього брати. Взяли тільки невільників, яких зараз наділили свободою. І не пройшли їхні життєві зусилля безслідно. Правда, відразу по смерті Мефодія його учні змушені були покинути Моравію й перенеслися до Сербії й Болгарії. Але настав час, коли заслуги Кирила і Мефодія заясніли в повному блиску. Мова, яку ввели вони в письменство, стала літературною мовою деяких слов'янських народів. У Болгарії вона заклала основу болгарської літератури. Церковнослов'янська мова стає також літературною мовою в Україні й на тому становищі втримується довгі віки, аж до появи «Енеїди».

ЗАПРОШУЄ БІБЛІОТЕКА

На сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах трансформації системи вищої освіти та особливого ставлення до інформації та знань починає більш цінуватися вміння їх створювати, зберігати, передавати та забезпечувати до них доступ, а особлива роль у цьому належить бібліотекам вищих навчальних закладів. Саме у ВНЗ науково-педагогічні працівники, вчені, студенти та працівники книгозбірень є активними створювачами знань. Їх інтелектуальна праця, відтворена в нових книгах, статтях, проектах, дисертаціях, тезах, базах даних та інших формах, надають бібліотекам університетів та академій особливого статусу – динамічних та потужних центрів інформації, інтелект-центрів.

Нині науково-технічна бібліотека університету є однією з найбільших бібліотек вищих навчальних закладів та найбільшою в галузі залізничного транспорту України. Бібліотека розташована на площі 2 124 кв. м. У своєму складі має 6 відділів, 7 абонементів, медіа-зал та 5 читальних залів на 450 посадкових місць.

Бібліотека обслуговує за єдиним читацьким квитком більше 11-ти тисяч читачів – це студенти, викладачі, наукові працівники. Бібліотечний фонд, що наближається до 1 млн. примірників, є універсальною базою для навчального процесу та наукових досліджень у своїй галузі. За рік фонд бібліотеки поповнюється на 20-25 тисяч примірників, щорічно книгозбірня передплачує до 150 назв періодичних та інформаційних видань. Фонди не обмежуються лише навчальною літературою, а містять наукову та художню літературу, енциклопедичні та довідкові видання, словники, збірники законодавчих матеріалів, нормативно-технічну документацію, рідкісні науково-технічні видання, спеціальні види науково-технічної літератури, дисертації та автореферати, неопубліковані матеріали, періодичні та інформаційно-бібліографічні видання.

ВІДДІЛ ОБСЛУГОВУВАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЮ ЛІТЕРАТУРОЮ

Читачі відділу мають можливість знайомитись з науково-технічною літературою та одержувати інформацію про фонд бібліотеки, користуючись каталогами та електронними базами даних.

У залах відділу постійно діють тематичні виставки: «Праці вчених ДПТУ»; «Залізничний транспорт – дорога в майбутнє» та ін. До ювілею університету читачам пропонуються книжкові виставки «ДПТ сьогодні», «Видатні залізничники», «ДПТ – 80 – НТБ: Разом крізь роки», «Педагог, вчений, організатор науки» (присвячена начальнику ДПТУ В. А. Лазаряну) тощо. На сайті бібліотеки надаються віртуальні виставки «ДПТУ – 80!», «Евгеній Патон – явлення мирової культури», «В. А. Лазаряну – 100 років».

Новини літератури пропонуються на книжкових виставках і Днях інформації, які організуються щоквартально.

За останні роки у відділі створено фонд цінних та рідкісних книг. До нього включено, наприклад, такі старовинні видання: Михайловский-Данилевский А. И. «Описание Отечественной войны 1812 года: съ 96-ю картами и планами». – СПб, 1840. – 420с.; Гордьенко Я. Н. «Курсъ желъзныхъ дорогъ». – СПб:Тип. Ю Н. Эрлихъ, 1895. – 311с.; «Описание желъзныхъ дорогъ: Обзорніе Петербурскаго военнаго округа». – СПб, 1913. – 143 с.; Чайковскій Н. «Хозяйство желъзныхъ дорогъ по отдѣлу подвижнаго состава и тяги». – СПб., 1881. – 495 с.; інші.

Фонди сектора іноземної літератури пропонують читачам книги різними мовами з техніки, економіки, природознавчих наук, а також періодичні видання залізничної, будівельної, економічної та іншої тематики.

У залах відділу наукової літератури встановлено 15 комп'ютерів, які забезпечують вихід на сервер бібліотеки та до мережі Інтернет.

Відвідувачам читального залу надаються енциклопедії, довідники, спеціальні види літератури – державні стандарти, будівельні правила та норми; автореферати дисертацій, звіти про науково-дослідницьку роботу вчених нашого університету тощо.

Другий рік функціонує медіа-зал. Користувачам пропонується фонд CD та DVD дисків. Відвідувачі мають можливість користуватись ліцензійним інформаційним ресурсом, електронною колекцією художньої літератури. У рамках проекту «Залізнична україніка» збирається література, яка присвячена історії розвитку залізничного транспорту. У медіа-залі є перші два диски, на які записано близько 60 примірників видань XIX – початку XX століття з історії розвитку українських та світових залізниць, їх було відскановано з метою подальшого зберігання.

Медіа-зал пропонує користувачам електронні версії журналів, автореферати дисертацій, методичні вказівки з різних дисциплін тощо. Для полегшення пошуку в світовому інформаційному просторі розроблено Інтернет-навігатор, в якому зібрані найбільш використовувані посилання на ресурси з наукової та навчальної тематики університету.

Нова сторінка на сайті бібліотеки «Молодому науковцю» допоможе дослідникам у роботі над дисертаціями та дипломними роботами.

ДОВІДКОВО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ВІДДІЛ

Довідково-бібліографічний відділ – структурний підрозділ бібліотеки, який забезпечує читачів/користувачів інформацією відповідно до напрямку навчальної, наукової та виховної діяльності університету. У відділі знаходяться бібліографічні картотеки, які розкривають зміст періодичних видань та збірників і допомагають при написанні доповідей, рефератів, курсових та дипломних робіт. Насамперед, це головна довідкова картотека газетно-журнальних статей, яка призначена для підбору літератури з різних тем.

Картотека «Історія ДПТУ» вміщує описи статей про історію та сучасне життя нашого університету.

У картотеці «Дніпропетровська область» зібрана література про історію, політику, економіку, культуру нашого краю.

Картотека опублікованих праць вчених ДПТУ відображає всі публікації співробітників ДПТУ в періодичних виданнях та збірниках.

Також є картотека «Книги викладачів ДПТУ».

Паралельно із звичайною картотекою створюється електронна картотека. Підключення до Інтернету дає можливість виходити на сайти та користуватись електронними каталогами Національної бібліотеки ім. Вернадського, Дніпропетровської обласної універсальної наукової бібліотеки, інших провідних бібліотек України та ГПНТБ Росії.

Читачі бібліотеки можуть користуватися ліцензійними інформаційними ресурсами: довідково-правова інформаційна система ЛІГА-ЗАКОН, БД «Зодчий» (нормативні документи з будівництва), БД «Транспорт», «Машиностроение» (це реферативний журнал «Железнодорожный транспорт» в електронному вигляді). РЖ інформує про літературу залізничної тематики, розкриває стислий зміст книг, статей, опублікованих у періодичних та інших виданнях, збірниках наукових праць, матеріалах конференцій тощо.

Фонд відділу – переважно література довідкового характеру – різноманітні енциклопедії (економічна, історична, географічна та ін.), довідники, словники.

ВІДДІЛ ГУМАНІТАРНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Відділ гуманітарної та економічної літератури має у своєму складі читальний зал та абонемент. У читальному залі представлено різноманітні книги з історії економічних вчень та економічної теорії, фінансової справи, маркетингу та менеджменту, бухгалтерського обліку, економіки й організації виробництва, інша спеціалізована література. Також читач знайде підручники й довідники з історії України, мовознавства, філософії, політології, психології тощо. До фонду читального залу включено видання «Большая Советская Энциклопедия» у 30 томах та різноманітні словники іноземних мов і словники-довідники.

На абонементі – багатий та різноманітний фонд художньої літератури – українські, російські та іноземні класичні видання, літературно-художні журнали, газети – це понад 35 тисяч примірників. Українська класична література представлена зібраннями творів Тараса Шевченка та Лесі Українки, Володимира Винниченка та Михайла Старицького, Івана Франка та Ольги Кобилянської, Панаса Мирного та Гр. Квітки-Основ'яненка і багато інших авторів. Російські класики завжди приваблюють читача: Лев Толстой та Федір Достоєвський, Олександр Пушкін та Іван Бунін, Михайло Булгаков та Михайло Шолохов розкривають таємниці людської душі, красу природи та складність взаємовідносин. Серед найбільш відомих іноземних авторів – Дюма та Бальзак, Хемінгуей та Ремарк, Гомер та Шекспір, Агата Крісті та Джеймс Чейз, Айзек Азімов та Стівен Кінг і багато інших. Серед сучасних книг ви знайдете чимало відомих імен та творів, за якими ставлять вистави й рок-опери, знімають телесеріали та кінофільми.

До заходів, присвячених ювілеям поетів, письменників, літературознавців, художників, композиторів, бібліотека готує розгорнуті виставки, бесіди про життя та діяльність видатних людей з показом відеоматеріалів. Студенти залучаються до кращих надбань вітчизняної та світової культури, гортають сторінки старовинних видань, поринають у поетичний світ художнього слова.

На абонементі художньої літератури створено виставку, присвячену історії нашого університету «ДШУ – 80!». Вийшла друком збірка поезій «ДШТівські сонети», до якої включено поезії наших випускників, співробітників та викладачів. Свої вірші до альманаху надали випускник 1960 р., член Спілки письменників України Семен Шполянський та випускниця 2010 р. Інна Гошкович; відомі автори Антон Рибаків та Анатолій Канарський, співробітники бібліотеки Клавдія Миколаївна Похиленко та Ніна Долматова. Презентація цієї збірки – нагода для студентів побачити свого викладача як творчу особистість, цікаву людину та досвідченого друга.

Постійно діють виставки «Українська культура у контексті європейського та світового розвитку», «Читаєш більше – інтелект вище!», «Кращі українські твори – читачу!». Бібліотекарі проводять ознайомлювальні екскурсії з відділами науково-технічної бібліотеки, бесіди біля виставок, огляди нових надходжень, години поезії, творчі зустрічі тощо.

Колектив бібліотеки робить сьогодні все можливе для того, щоб надати читачам якісний рівень послуг, який відповідає вимогам часу.

Шановні читачі! Бібліотека запрошує вас поринути в цікавий, корисний та безмежний світ надбання людства – світ інформації!

*Т. О. Колесникова – директор НТБ,
Н. І. Долматова – зав. відділом гуманітарної літератури,*

Т. М. Шитікова – зав. науковим відділом,

В. В. Юнаковська – зав. довідково-бібліографічним відділом

